

MUUTUMISEKS

ESTONIA LAIENDUS ON LAHENDATAV

IKE VOLKOV
emeritiarhitekt

On kurvastav, samas põnev lugeda, et tugevad ja terved inimesed on infarkti äärel, šokis ja meeltesegaduses kuuldusest, et arutatakse mõeldavat Estonia teatri laienduse võimalust. Vaadatakse skeeme, mahuanalüüsi ja hoitakse peast kinni, oiates valust.

Estonia teater on hoone, aga ka sümbol oma mõjuvälja ja ajaloo. Kuskile mujale võime ehitada uue, kindlasti ka ilusa ja huvitava teatrihoone, aga mitte Estonia. Võib väita, et Tartus on kaks Vanemuise maja. Suure teatrihoone sõjas hästi säilinud müürid lammutati pärast sõda osalt ideoloogilistel kaalutlustel, et unustada nostalgiline mälestus Eesti ajast. Uus, omas ajas korralik maja ehitati aga vana asemele, samale kohale.

Estoniaga seda võimalust pole, sõjas pihta saanud hoonet laiendati, ei lammutatud, Pärnu maantee poole ehitati uus, range, igavavõitu fassaad, teisel küljel suletud sammaskäik. Ent ta on jäänud Estoniak. Ja Pärnu maantee ääres Uuel turul oli ammu aegadel teisigi maju, mis praeguseks hävinud või teisenenud. Sinna ehitati kunagi vastu praegust Pärnu maanteed kivist vae- ehk kaalukoda mõne äriruumiga, idaservale püstitati aga aastail 1898–1899 monumentaalne turuhoone. Plats oli piiratud, määratletud, tajutav.

Aastaid on analüüsitud uue teatrihoone võimalikke asukohti küll mere ääres, küll Lasnamäe paesel kaldal, järjest on poliitikut münunud Tallinnas maha viimaseid vähegi sobivaid krunte. Riigil ja linnal neid enam pole. Olen aastaid tagasi linna poolt osalenud mitmetel läbirääkimistel eraomanikega maade ostuks, mis õige pea muutusid väljapressimiseks.

Tore, ent mitte eriti viljakas on tagantjärele arutada, et Solarises võiks ka opereid etendada. Et miks seda ei tehta. See pole ju teema, see on ammu unustatud vaidlus. Solaris, maja nagu triikraud juveelipoet letil.

Estonia juurdeehitust on plaanitud aastakümneid. Lugupeetud arhitektid on aastate jooksul visandeid skitseerinud, ent kord jäi ette vajalik puu, siis maapõues peituv müürijupp, siis soov säilitada rekreatsiooniala, vajalik monument ja pingike põõsa vilus, justkui

poleks meil siinsamas kõrval Tammsaare parki ja Musumäge. Lõpuks ehitati teatri kõrval paiknevatele endise turuhoone keldri varemetele paviljoni tüüpi toitlustusettevõtte ja korraldati

teatri nurga taha püstitatava monumendi konkurss, mis lõppes tragikoomiliselt.

Need jõulised arengud piiravad muidugi teatri mõeldava laienduse ideed, aga ei tee seda võimatuks. Ja meenutagem, et Vabaduse platsi all peidus olnud vähemalt

sama väärtuslikud ja puutumatud ajaloolised müürid on parkimismajas kenasti avalikustatud ja vaatajale nautimiseks eksponeeritud.

Ja hoone suurusest: lavatorni, ka külglavade mõõtmed on tänapäeva tehniliste võimaluste ja digilahenduste ajastul kindlasti arutlusteema nagu ka põhjendatud, optimaalne ruumiprogramm, vana hoone analüüs juurdeehituse valguses. Loodetavasti ei taheta teatri puhul ruumiprogrammi lisada pesu- ja parfümeeriabutiike, juveelärisid ja kingapoodide nagu Solarises, kuigi piskesi ärisid oli vana Estonia Pärnu maantee poolses küljes mitu. Praeguses Estonia majas on ka mitu allasutust ja ladusid, mille paiknemist selles hoones saaks kaaluda. Seda kõike tuleb erapooletult ja kainelt analüüsida.

Parkla pandi kunagi ette rajada Teatriväljaku alla, mida oleks veel võimalik arutada, seal on tunneli kaudu võimalik rajada pääs teatrisse. Peasissepää-

suks saab avada kunagise sammaskäigu, millest praegu on moodustunud restoran (endine talveaed). Tuleb plaan ette võtta ja ülesanne läbi lahendada, variante pakkuda.

Pärnu maantee saaks korraliku hoonestatud alguse (või teisalt jälle lõpu) praeguse ebamäärase haljasala asemel. Tänavajoont on eri aegadel markeeritud mitmesugused hooned ja rajatised kuni Nõukogude eesrindlaste mälestusmüüriini välja. Saan aru Eesti Draamateatrist, kes ennemuiste juurdeehituse idee vastu sõdis, sest see suruks Bubõri ja Vassiljevi projekteeritud ilusa juugendmaja väidetavalt nurga, aga diskreetne arhitektuurne lahendus ei hävitaks ka kunagist Saksa teatrit. 1905. aasta monument viidi ilma protestide, leegitsevate putkade ja meeleavaldusteta uude kohta.

Muide, ka kuulus Urla maja (esimesel korrusel galerii ja Laste Maailm) ärgitas omaaegses pressis äärmiselt tigeid arutelusid, seda kutsuti nõmedaks kummutiks, materdati maatas. Sellest kõigest ei mäleta me enam midagi.

Ehk on inimestel õigus. Nad ei saa aru. Nad on segaduses, sest ka arhitektid sõdivad ja vaidlevad omavahel, aga kas sealt tõde sünnib, ei julge ennustada. Mõttetalgud, konkursid... Neid korraldatakse tihti. Kodanike mure ja skepsis on seega õigustatud. Arutelud ja analüüsid on siiski vajalikud. Need peaks olema õigeaegsed, konstruktiivsed, konkreetset ja argumenteeritud. Teadmisi-, mitte arvamuspõhised.

Aastatel 1959–2017 seisis Estonia teatri taga Tammsaare pargis 1905. aasta revolutsiooni mälestusmärk. Neli suve tagasi nihutati sammas koos alusega Eesti Draamateatri poole.

ME PÄEVAD ON ALLES EES

VILEN KÜNNAPU
arhitekt

Idee rajada uus ooperiteater olemasoleva Estonia teatri juurdeehitusena on järsku jälle päevakorras. Seda mõtet on ka varem kaalutud, ning praegu, kui rahvusriigi keskelt on läbi jooksmas mingi nähtamatu lõhe, mis jagab rahva «liberaalideks» ja «konservatiivideks», tundub mingi positiivne ja rahvast siduva alge ellukutsumine igati õigustatud olevat.

Asukoht Tallinna südalinnas linna selgrool, mis on määratud Pirita tee, Narva maantee ja Pärnu maantee, on uuele kultuuritempelile sobiv. Milline peaks uue Estonia arhitektuur olema? Moodustades kolmnurga koos Draamateatri ja vana Estoniaga, on eelkõige oluline nende objektide omavaheline sobivus ja kogu ansambli terviklikkus. Siia on vaja eriti geniaalset projekti.

Sellise rajamine võiks anda meie rahvale uue hingamise. Keskpärase hoone sellisele kohale oleks aga katastroof.

Teatrite puhul on alati probleemiks suur lavatorn. Arvan, et see ei tohiks olemasolevale Estoniale liiga kukile ronida. Tuleks säilitada ajaloolise hoone põnev katusemaastik – seda peaks austama. Rahvusvahelisel konkursil peaksid osalema maailma parimad arhitektid ja neile tuleks anda võimalikult suur loominguvabadus.

Ka muinsuskaitse, praegune teatridireksioon, linnavalitsus ja kriitikutepere peaksid ennast veidi tagasi hoidma, et uus lapsuke sünniks tervena ja rõõmsameelsena. Võistlustingimustes ei tohiks ette kirjutada, kus paikneb lavatorn, kus külglavad ja tagalavad – las arhitektid leiutavad ise, antud olukor-

ras on arhitektuur ülioluline.

Ise eelistaksin voolujoonelisust kubismile ja kujundi selgust kaosel. Lahendus võib olla massiivne ja rahulik või ka kerge ja dünaamiline – mulle meeldib igasugune hea arhitektuur. Õnnestunud rahvusvahelised arhitektuurivõistlused on viimasel ajal olnud ERMi konkurss Tartus ja linnavalitsuse hoone Tallinnas. Esimene on valmis ehitatud, Bjarke Ingelsi (büroo BIG) raekoda on miskipärast pikaajalisele ooterežiimile pandud. See lahendus on aga eriti hiilgav ja projektina maailma-kuulus.

Toetan igati mõtet rajada uus Estonia vana Estonia kõrvale. Ühiselt rajatud kunstitempel võib meie rahva jälle kokku liita. Oleme ju üks väga vana rahvas ja seda väärt, et säiliksime ühtse sõbraliku perena.

Estonia esimene suurem ümberehitus oli 1927. aastal, mil veebruarist augustini ehitati hoone keskmisele osale ruumikitsikuse tõttu peale kaks korrust.

EESTI OLULISIM SÜMBOLHOONE

SIIM RAIE
muinsuskaitseameti peadirektor

On igati märgiline, et riiklikult tähtsate kultuuriehitiste arutelu on tõusnud tähelepanu keskmesse just muinsuskaitse vaatenurgast – see näitab elavalt kultuuri kumuleeruvust ning uue ja oleva seotust. Praegu loodav toetub viisil või teisel alati kultuuripärandile ja mälule. Oleva säilitamine ei peaks eos tähendama arendamise välistamist.

Ka on oluline, et riiklikult tähtsate kultuuriehitiste üle otsustamine ei toimuks ilma aruteluta ja kabinetivaikuses. Riigikogu on tegemas nimekirja riiklikult tähtsatest kultuuri-ehitistest – põhimõttelist valikut, mis ehitised peavad järgneva põlvkonna jooksul Eesti kultuuri hüvanguks valmima. Kui pikk see nimekiri saab olema ja mis seal on, on seadusandja pädevuses.

Nimekirja elluviimiseks tehtava rahastamisotsuse teeb kultuurkapitali nõukogu ning sellele järgnevad linnavalitsuse otsused – mis hoone mis aadressil kerib, on juba ennekõike kohaliku omavalitsuse pädevuses, ja kui sel on puutumus riikliku kaitsega, siis osaleb nende otsuste tegemisel muinsuskaitseamet. Muinsuskaitseametnike tähelepanu all on nii arheoloogija ja kaitsealuse maja väärtuste säilitamine kui ka sobivus ajaloolisse keskkonda.

Enne aadressitõlkega tehtavaid otsuseid on loomulikult vaja välja selgitada, kas antud aadressile on ehitised sobiv ja teostatav. Selleks on rahvusoper Estonia pöördunud Tallinna linnavalitsuse ameti poole küsimusega seisukoha saamiseks juurdeehituse lubatavuse kohta.

Selleks et välja tuua mistahes kultuuriehitise tugevused ja nõrkused, on vaja rahulikku, argumenteeritud ja heatahtlikku arutelu. Riiklikult tähtsate kultuuriehitise puhul eriti laia spektri argumentidega – me räägime ikkagi Eesti kultuuri elujõust ja arendamisest. Keelduva haldusotsuse sisu ei saa olla see, et kusagile mujale sobiks

see paremini, sest seda pole hetkel küsitud.

Muinsuskaitsealises vaates on muude asjaolude kõrval oluline ka see, et täiesti uude asukohta täiesti uue maja rajamisel ei jääks vana kasutuseta. Meil on liiga palju hoiatavaid näiteid, kus üks ehitus- või linnavalitsuse otsus viib letargiasse vanad hooned või ajaloolised linnakeskused. Tondiraba jäähall jättis tühjaks linnahalli jäähalli. Ka jõude seisev kultuurivääratus on ühiskonnale kulu.

Nii arhitektuurses kui ka linnaruumilises plaanis on üles kerkinud domineerimise teema – mis siis, kui uus maja hakkab domineerima vana üle, ja mis siis, kui pealinna linnaruumi kerkib silmale harjumuspäraselt suur maht. Uue ja vana kontrast ja dialoog tuleb saavutada mõtestatud lähteülesande kaudu ning linnaruumiline mõju hästi läbi mängida.

Praegu ei ole meil ju veel mingit infot võimalikust tulevases arhitektuurist, küll aga võimalus sellele seatavate nõuete ja tingimuste koostamisel osaleda. Kuid isegi teoreetiliselt domineeriva hoonestuse puhul ei pruugi seegi olla miinus. Eelistatud on olukord, kus Tallinna kesklinna domineeriks keskpärase ärikinnisvara kõrval oma aega ja jõudu näitavad kultuurimajad.

Kokkuvõttes on füüsiline maailm – esemed, majad, linnad – alati meie vaimse maailma peegeldus. Kui Eestis on üldse üks sümbolhoone, siis on see Estonia teater, mis kajastab ja tähistab meie vaimset seisundit ning teekonda nii selle ehitamise, taastamise, käigushoidmise kui ka käimasoleva juurdeehituse arutelu ajal. Alates nimest, asukohast, sündmustest, mis seal on toimunud, kuni laemaalingu ja fassaadini – kõik on laetud tähendustega ja paljudele oluline.

Näen, et see on väga kõrge tülväärtusega objekti arutelu – ehk siis ilma täit arutelu pidamata need hooned ka ei sünni. Muidugi on eelistatud rahulik, argumenteeritud arutelu ja kriitika ettepaneku vormis.

Kauplemispäev 1930. aastate keskel Uuel turul ja turuhoone.

KARL AKEL / EESTI AJALOOMUSEUM

KARL AKEL / EESTI AJALOOMUSEUM